

BENGT POHJANEN

A csempészkirály fia

(RÉSZLET)

A mamámra, Helgára, Szent Iván ünnepe második estéjén törtek rá a fájások, s Åket, anyai nagybátyámat, taxival küldte Äijä Lydiáért, a pajalai bábaasszonyért. Åke azonban elaludt a kormány mellett Pajalában. A mamám fájdalmai egyre erősödtek, nem tehetett mást, legidősebb lányát, Märtát szalasztotta anyai nagybátyámhoz, Armashoz. Az meg, tekintettel a Szent Ivánra, már részeg volt. Ő, Wirtala Armas Arvid, ahogy magát nevezni szokta, amikor dühös leveleket írt a kereskedőnek, Åhhléenholm J. P-nek, aki tekintélyes katalógusban hirdette portékáját. Armas egyébként hat évet töltött Piitime városában svéd tanulmányokkal, ami előkelőbb kifejezése annak, hogy a zárt osztályon volt. A svédországi Torniovölgyiek, ha oda egyszer bekerültek, búcsút mondhattak minden jó reménynek. Nem sokan tértek onnan vissza, de Armasnak sikerült, és emlékül magával hozta a piitimei svéd nyelvjárást is.

Hazajövetele után zabhegyező, madarász, kereskedő lett, illetve apróbb áruk, tartozékok csempésze. Az egyházi nyilvántartásban úgy szerepelt, mint házi, anyai gondozásban levő gyermek. Anyja, az én nagyanyám, 1934-ben özvegyült meg. Anyai nagyapámat csak fényképről ismerem. Tüdővérzés végzett vele.

Amint Armas bácsikám értesült a vajúdásról, villámgyorsan felpattant Husqvarna márkájú bicájára, és a kanyargós, kavicsos úton Torinen falva felé indult, Kuutröök Hilmáért, aki súlyos tüdőbaja miatt került a hivatalos bábával, Äijä Lydiával rossz viszonyba, mert az határozottan megtiltotta neki, hogy a gyermekágy közelébe menjen, „mivel köhögött és flegmát köpködött szertesét”.

Ezt azonban Hilma fel sem vette. Miféle nyavalyás bacilusok? Ide velük, aludtájbe keverem és felfalom. Aligha jelenthet veszélyt az, ami láthatatlan. Amit nem látni, az nincs. A kölykök megedződnek, ha kényeztetés helyett a való világgal találkoznak. Ez az igazság, és tele a világ kölykökkel. És annyi szüléshez soha nem is hívták, mint mostanság. Ejsze a háború vitte rá az embereket, hogy egyre csak szüljenek, mintha a világ vége jönne. Ha a gyermek nem birkózott meg a bacilussal, bizonyára életképtelen, és már újszülöttként halálra van ítélve. Nahát így festett a mindennapok filozófiája Kuuttóék Hilmája szerint. Így aztán világos, miért is nem fért ő össze Äijä Lydiával.

Kerttu-Akseli, a pajalai rendőr, éppenhogy visszaérkezett a Szent Iván-éji mulatságról szülőfalujából, Kukkolából, s a zötykölődő kerékpárost, Armast, megál-

lította és ráparancsolt, hogy szálljon le azonnal, menjen tovább gyalog, mert ha nem, ittas vezetésért kap büntetést. Tilos a gépkocsi becsicsentett vagy a kerékpár mámoros állapotban való vezetése. Törvény tiltja. Armas kerékpárja mellett állt, pislogott, és fennen szavalt el valami új bölcsességet, akár egy valódi izlandi saga hőse: „Csókold meg a rityerottyot!” Merthogy új szót talált ki, azt, hogy rityerotty. Kerttu-Akseli pedig ettől úgy megijedt, hogy azonnal bocsánatot kért a szentiváni ünneprontásért. Armas, akit azért felebaráti szellemben neveltek, kezetesen és fejhangon folytatta: „Megbocsátást nyersz tőlem Ullatti falváig, ameddig a mi hitünk tart, ám azon túl nem állok jót magamért, ott más hitűek élnek.”

Hilmát a csomagtartóra ültette, aztán észak felé fordította a kormányt. Úgy káromkodott, Hilma legnagyobb megrökönyödésére, mint a kalendáriumkészítő december vége felé.

A csempesz király legelőjén két vámos posztolt, Rajmond Lehto és Karl-Erik Taavo, s mindennek szemtanúi voltak. Később aztán Rajmond elmesélte nekem. Másképp semmit sem tudtam volna erről az egészeztől.

Kerttu-Akseli felébresztette Åke bácsikámat Pajalában, és kihallgatta az ittas vezetéssel kapcsolatban. Åke természetesen tagadott. „Kevesebb motorgáz is elaltat, mint amennyit én beszívtam”, magyarázkodott, és visszadülöngélt a Packard-jához, aztán továbbindult, bár a rendőr megpróbálta feltartóztatni, Åkenak azonban rögtön sietős lett az útja, amikor eszébe jutott, hogy bizony a pajalai bábáért küldték, nem szunyókálhat a kocsikormányán. Åjja házához hajtott, és nagy dudálásba kezdett. Lydia azonnal fel is ébredt, és kisietett, majd vette a táskáját, és beült a hátsó ülésre, így Åke máris indulhatott Kassába. Két mérföld volt a távolság. Köngänenben kanyargós volt az út, s Nils Gotthard Granberg, a vámos, felémelt kézzel próbálta leállítani a stopposautót, de a taxisofőr eszeveszetten dudált, a baba meg a hátsó tükörből intett, hogy félre az útból. A Packard rendszáma BD 2 volt, ugyanis korábban a kocsit a japán nagykövet használta, később pedig az LKAB, a svéd bányavállalat menedzserének lett szolgálati autója, mielőtt Pohjanenék kezdtek vele taxizni. Különben is egy BD kettes nem fog megállni egy köngäneni bugris vámos miatt, hadonászhat akár mennyit. Mi tagadás, pocsék volt ez a nap a rendőrség és a vámosok számára. De hová is tűnt a nép engedelmessége?

Egy hajdani, 1918-beli, finn polgárháborús dalt énekelve hajtott be udvarunkra a pityókás sofőr bábástól:

*Mi tagadás, valódi hőst mutat ez az ének:
fut kardjától az ellenség, áldják a szegények,
Süvít, rikolt, ropog, dörög ágyúcső sötétje,
lőfegyver közt hová legyen életem reménye,*

*rabság, éhség, halálveszély elgyötörte népünk,
elvezítnek, pedig csak az igazunkat kértük.*

Szép hangja volt Armasnak. A vörösök forradalmi dala kíséretében kanyarodott be a kerékpár az udvarra, de a kerék elcsúszott a kavicsos, és Armas a falnak hajtott. Kuutto Hilma kissé megsérült az arcán és meztelen lábszárán. Feldühödött persze mind a száz kilójával, rikácsolni kezdett, hogy Armasnak elment az esze. Erről Armas sem vélekedett másként, elvégre hivatalos papírja is volt róla. Ilyenje nem is volt ám akárkinek! Ezt harsogta Armas, és elvonult az istálló mögé. Hilma bement a házba.

Az istálló mögött aztán Armas előszedte a butykost, kihúzta a dugóját, majd valami piitimei svéd-finn-idegenlégiós francia nyelvkeveréken kiáltott át a legeelőre a vámosnak: „Hoir I, alla droppgubbar, preparatfyllerister och tjänstemän på den tarvligaste nivån! Tag en klunk av bästa Tärpätti och Illodin, Hoppladricka och skuren konjak, allt blandat i Violblomstersaft och Johannisört! Det är Bellmans gutår och Vichys gouteat!” (Halljátok-e, haszontalan fráterek, ti, kevertnyelők és hivatalnokok ezen a legördögibb határon! Igyatok már egy kortyot a legjobb terpentintből és lóréből, herélt konyakból, árvácskalé és orbáncfű-esszencia-ízestítéssel! Ez ám Bellman elixírje és nedű Vichyből!)

A vámosok ittak. Hűvös volt az éj, és a gyógynövényekből készült ital átmelegítette testüket-lelküket.

Ezalatt Otto, a csempészkirály a part mentén ballagott hazafelé. A vámosok ellenőrizték, és rájöttek, hogy két útlevelemmel utazik. Az egyik volt a svéd, aszerint Ture Otto Pohjanennek hívták, a másik a finn, azt egy kolari hivatalnok szerezte neki. Ebben pedig Ture Otto Pohjanen volt a neve. Egyébként a születési hely, nap és minden egyéb azonos volt. A csempészkirály elmagyarázta a vámosoknak, hogy a finn hadsereg szerzett neki útlevelet arra az eshetőségre, ha a vörös hadsereg Finnország határát az Oulu-Kajaani vonal mentén húzná meg. Finnország helyzete aztán lassan-lassan meghatározta a csempészkirályét is. Merthogy esetleg számítani lehetett rá, ha fegyverek elrejtésére visz valakit a szükség. A vámosok erre a lehetőségre harmadik, lehunyt szemükkel tekintettek, és az ajándék konyakot megköszönték.

Mikor a vámosok ugyanaznap estefelé, hosszú munkanap után szaunázni kezdtek, és Otto német konyakját kóstolgatták, egyetértettek abban, hogy rendes egy ember ez a Pohjanen Otto. Lehto Rajmond a feljelentést összegyűrtte, és bedobta a szauna kályhájába. Az állt benne svédül, hogy „det planeras illegal handel i höjd med Otto Pohjanens gård i Kassa” (törvénytelen kereskedést terveznek Kassában, Pohjanen Otto háza szintjén). – Ilyen volt a besúgók és a vámjelentések hivatalos nyelve.

Az asszony a szülés fájdalmai közt vergődött. A gyermek már megfordult, és fejfel előre próbált a világra jönni. Kuutto Hilmának pedig megvolt a jól bevált mód-

szere. Nem kellett oda éter. Örökül kapta a bábák több ezer éves ráolvasásait és varázsigéit, és a vajúdó fájásait képes volt átírigálni napsütötte hasábfákba, úgy, hogy azok pattogni kezdtek, és valósággal táncra perdültek a fájásoktól. Hilma nagyszerű eszmény és modell lett volna a mai etnofuturisták számára.

Megáldotta a szobát, vizet főzött, megsózta, még parázsló szenet is kotort ki a kályhából, valahonnan férfinadrágot szedett elő, a vajúdó nő nyakába kötötte, úgy bizony, s egy kést is dugott a párna alá. Sosem tudni, mire lesz szükség – mormolta. A negyedik gyerek világra hozatala a legnehezebb, a többi már könnyen jön. Mikor a szomszéd falubeli Miina a tizenötödik gyermekét megszülte, rögtön utána fel is szökött, és kását kezdett főzni. És sok gyermek szénacsinálás közben pottyant a világra, szénakazalba fektették, ott nyekergett. Ember lett azokból is. Nem volt szokás a gyermekek miatt abbahagyni a munkát.

Hilma hallgatott és nyomkodta a mama hasát, vizsgálgatta, és ezt motyogta: „Fiúgyermek ez, és hosszúhajú, mint a bibliai Sámson.” Aztán egy sutty, és ezzel be is volt fejezve. Hilma a lábamnál fogva lógatott, és a fenekemre vert. Azonnal felsírtam. Ujjával kikotorta számból a nyákot, én meg kinyújtottam neki a nyelvemet. Azért mondták mindig rólam, hogy a nyelvtől fogva húztak a világra, ami jó nyelvérzéklet és beszédképességet jelentett. Az ilyen képességeket mindig nagy becsben tartották ebben az ugorok¹ lakta országban.

Miután Hilma gömbölyűre igazította a fejemet, és elegyengette a fejemlágját, kezdett egészen emberi formám lenni, és nem voltam árja tojásfej.

Hilma büszkén mutatott a papámnak és a vámosoknak az ablakon keresztül, és nagy odaadással jelentette ki születésemet: „Itt van a kis szarosod. Nyújtogatja a nyelvét, és hosszú ujjai vannak. A fiúból prédikátor vagy lókötő lesz, írnok, vámos kopó, őrmester vagy pap!”

Így mutatták meg nekem a Tornio folyót azon nyomban, ahogy belepottyantam a határ harmadik szobájába², egy kőhajításnyira a vörös hadseregtől, a Wafffen SS hadosztálytól, a világtörténelemtől, az egész világtól és annak aknamezejétől. Általános peremvidéken. Bele valami gyógyíthatatlan magányba. Nyelvtelenségbe és kitaláltóságba, politikai átkosságba és a rákba, amely legkiszolgáltatottabb éveimben hosszú időre megfosztott a mamámtól. Luulajában műtötték meg.

Krisztus születése után saját születésem a legfontosabb esemény számomra.

Az volt a sorsom, hogy méenkielinek szülessek, egy ilyen sors pedig egyáltalán nem fontos esemény, ha eseménynek lehet nevezni egyáltalán.

¹ Bengt Pohjanen az ugarságot tekinti a nyelvcsalád régebbi ágának, és ezzel azonosul, hogy minél messzebbre vezesse vissza nyelvének eredetét.

² Pohjanen számára a határ nem választóvonal Svédország és Finnország között, hanem oldalszoba, ahol a csempészek és a vámosok egyezséget kötnek, mindkét fél hasznára. Ezt nevezi a határ harmadik szobájának.

Amikor Hilma megmutatott engem az ablakon keresztül, éppen akkor érkezett vissza cseléd lányunk, Lehto Sonja biciklivel a szentiváni táncból, mutatós öltözékben. Fehér kesztyűje volt a csomagtartóban, a hajában virág. A biciklit neki támasztotta az istálló falának, bement, megfejté a teheneket, aztán kiengedte őket, hogy indíthassa a legelőre. Az egyik Ilona névre hallgatott és kolomp volt a nyakán. Egyenesen a biciklihez ballagott, megbámulta, aztán szépen megette Sonja fehér kesztyűjét.

Papa és a vámosok ezalatt a fáskamrában várakoztak. Ekkor Åke behajtott az udvarra, dudálni kezdett a Szent Iván tiszteletére, természetesen még mindig kissé pityókosan. Hatalmas sürgölődés kezdődött. Hilmának rejtekhelyet, de azonnal, különben bunyó lesz! Hilma megpróbálná leharapni Lydia fülét, ő pedig választékos svéd szavakat lövöldözne Hilma szívébe. Hilma az előszobában volt ölében az újszülött fiúval, és szörnyen megijedt, amikor észrevette a kocsit és Lydiát. „Uramatyám, jól látok, Lydia bizony az, Äijä asszonyság!”, kiabálta. Az egyetlen egérút a padlás felé vezetett, ott tárolták a fűrészport. Armas sebtében kinyitotta a padlásajtót, és odatámasztotta a létrát. A csempészkirály és a vámosok közös erővel próbálták Hilmát a padlásra feltuszkolni. Göte, a testvérbátyám visított, mint a sarokba szorított malac, Armas meg csitította. Az ajtó nyílása szűknek bizonyult, Hilma beszorult, félrerúgta a létrát, és ott himbálózott, amikor Lydia belépett, és konstataulta, hogy fiú született a családba.

Kuutto Hilma a padláson kezébe vette a Haaparannanlehti 1944. június 22-i számát. Azt olvasta benne, hogy a lestadiánusok nyári tábora, amelyet Haaparantában tartottak, éppen aznap, június 26-án ér véget.

„Bacilusok! Hülyeség!” Hilma köhögött, és egy tekintélyes méretű flegmát köpött tisztas távolságra, a fűrészpor közé.

Hát erre a világra pottyantam én, Pänktti, azon az éjszakán, amelyen néhány finn és német katona Svédországba próbált menekülni a folyón átúszva, egészen át voltak fagyva, amikor rájuk bukkantak a Milliomosok partján, Vojakkalában, amelyet az SJ, az Állami Vasút Bäverbäcknek nevez.

Ugyanaznap Sztálin József bejelentette, hogy bevette Vityebszket és Zslobint. Ribbentrop éppen Finnországban tartózkodott, Per-Albin Hansson miniszterelnök pedig békét kívánt a világnak a Dalarna tartománybeli Säteriben.

A pajalai moziban Kaj Munck filmjét, *Az Igét* (svédül Ordet) mutatták be olyan hírességek szereplésével, mint Victor Sjöström és Rune Lindström. Hilma ezt is olvasta, mint ahogy azt a pajalai hirdetést is, amelyben az egészségügyi hatóság betiltotta engedély nélküli vécék építését. Büntetést helyezett kilátásba. Sok minden tiltott volt abban a világban, amelybe én, Pänktti beleszülettem. Fáztam. Haaparantában 5,8 fok volt, Jällivaarában pedig havazott.